

*Nieuw
Israëliisch
Weekblad
26 mei '95*

Moffert en de zwarte zee

Dat Paul Feld *Moffert en de zwarte zee* schreef, past aardig bij de vijftigste mei, waarin veel op de Tweede Wereldoorlog is teruggekeken. Hoofdpersoon in deze eenakter is de dertiger Koos (Remco Melles), die niet zo goed weet welke richting hij aan zijn leven moet geven. Koos is diskjockey bij een nachtelijk uitzendend radiostation, waar hij een programma presenteert waarin de luisteraars telefonisch kunnen meepraten over de toestand in de wereld.

Op een avond belt Anton Mussert (Paul van Soest) op. Hij is uit zijn graf opgestaan en zoekt rehabilitatie.

Met zijn krachtige presentatie en ferme-jongenstaal maakt Mussert aanvankelijk grote indruk op Koos. Dat levert een dialoog met enkele aardige uitschieters op. Mussert: „Wat doe je nu als je een onbeantwoorde liefde hebt?” Koos: „Dan denk ik, nou ja, jammer dan...” Mussert: „Nou ja, jammer dan! Je moet haar veroveren, verkrachten, meesleuren! Geen wonder dat het nooit iets wordt met jou...” Want Koos is ook maar een nietszeggend lid van de ‘verloren generatie’: degenen die te jong waren om de jaren zestig te hebben meegemaakt en de oorlog slechts kennen van horen zeggen.

Op dit thema gaat de voorstelling dieper in. Mussert verdwijnt en de vader van Koos neemt zijn plaats in. Een oud-verzetsstrijder, die zich kapot ergert aan zijn besluiteloze hansomorst van een zoon, die nu warempel in de ban van Mussert dreigt te raken. Zo’n vaart loopt het uiteindelijk niet, maar Koos is na afloop van zijn ontmoeting met Mussert toch een beetje meer kerel geworden: hij kiest in deze strijd tussen goed en kwaad voor zijn vader.

De dertigers van deze Nestheater-productie hebben al laten zien dat zij van de preoccupaties van zichzelf en hun leeftijdgenoten interessant toneel kunnen maken. Er zit altijd wel iets in deze voorstellingen dat de prijs van het kaartje waard is, een mooie scène of een interessante door-denker. Maar *Moffert en de zwarte zee* blijft wel erg aan de oppervlakte hangen. Het was te weinig, te laat en te klein om echt te boeien. **DM**

Zie voor voorstellingsdata de Agenda.

denbos uitgevoerde) fotoproject over het gezinsleven op vier continenten, dat vier maanden te zien was in het Amsterdamse Tropenmuseum en binnenkort doorreist naar New York waar het geëxposeerd zal worden in de hal van het gebouw van de Verenigde Naties.

Krzyzanowski: „Ik wil de menselijke waardigheid laten zien. Mijn foto's gaan vaak over simpele alledaagse zaken: het werk op het land, spelende kinderen op het schoolplein, een trouwerij. Het zijn foto's die gaan over plezier. Ik ben ervan overtuigd dat ik met dergelijke foto's mensen dieper kan raken dan menig harde nieuwsfoto doet. Want voor die beelden sluit iedereen uit afschuw zijn ogen.”

Behalve documentaire-fotografie (waartoe ook de met tussenpozen verschijnende boeken over Hennie behoren, ooit begonnen als eenmalige reportage over 'zo maar een werkende jongere') legt Krzyzanowski zich sinds het begin van de jaren tachtig toe op het maken van meer conceptueel geaard werk. Bekendheid verwierf hij vooral met zijn sequenties, waarin hij zichzelf al springend en jonglerend fotografeerde op de verlaten stranden van Mexico. Aan deze kant van zijn werk heeft hij de afgelopen jaren weinig aandacht besteed, maar onlangs heeft hij de lokaties van toen weer opgezocht en volgende week vertrekt hij opnieuw voor drie maanden naar Mexico. Krzyzanowski: „Fotograferen betekent voor mij vorm geven aan een visie. In de documentaire fotografie wordt dat gevoed door de werkelijkheid, in het conceptuele werk door mijn fantasie. De twee benaderingen complementeren elkaar. Ten slotte kun je zonder fantasie de werkelijkheid niet de baas.”

Tentoonstelling African Harmonies. T/m 18 juni. Melkweg Galerie, Lijnbaansgracht 234A/Marnixstraat 409). Amsterdam. Ma en di 14-17u, wo t/m zo 14-19u. Wo t/m zo 19u30-24u.

Koortsdroom van zwakke twijfelaar

Voorstelling: Moffert en de zwarte zee, van Paul Feld, door Nes-Producties en Growing up in Public. Regie: Jeroen Kriek; spel: Remco Melles en Paul van Soest. Gezien: 19/5 De Brakke Grond, Amsterdam. T/m 27/5 aldaar; op 21 t/m 24/5 in De Utrechtse School, Utrecht.

Door ANNERIEK DE JONG

Moffert en de zwarte zee speelt zich af in het jaar 1995. Het spook van de werkloosheid waart rond door Nederland en radiopresentator Koos prijst zich gelukkig dat hij een baantje heeft: 'Ik praat dus ik besta.' Tevreden zit hij achter de microfoon. Voeten op tafel, een blikje bier bij de hand.

Maar net wanneer de presentator bij het gezellige gedreun van zijn eigen stem dreigt in te dutten gebeurt er iets merkwaardigs. Een ketel vol beenderen wordt door een onzichtbare hand de studio binnengedragen en uit die knelhoop herrijst een mens. Hij draagt een veel te strakke zwartleren broek en een hooggesloten zwart hemd dat de kaalheid van zijn hoofd goed uit doet komen. Als een grijnzende Mefisto vleit de kaalkop zich tegen Koos aan en hij fluistert hem allerlei moois in het oor. Beroemd zal hij Koos maken, machtig en rijk.

Het Kwaad dat de Onschuld verleidt heet hier echter niet Mefisto maar Moffert, een weinig dubbelzinnige verwijzing naar de NSB-leider Anton Mussert. Moffert is van plan om de slungelige Koos tot een volksman te transformeren. Kin omhoog en een vastberaden maar droevige blik in de ogen, dat is volgens de NSB-er de ideale pose, want, prent hij Koos in: 'Je volgelingen willen de eenzaamheid voelen van

de man aan de top en jij moet hun fantasie op gang brengen.' En Koosje doet wat zijn nieuwe baas hem zegt. Wat maakt het ook allemaal uit? Hij heeft ten slotte zijn baan nog.

Die zekerheid vervliegt wanneer hij merkt dat hij niet kan zeggen wat hij wil. Koos is in een nachtmerrie beland waarin ook zijn stervende vader een rol speelt. Die zat in het verzet toen hij jong was, dat was nog eens een kerel. En nu houdt de oude verzetsheld zijn 31-jarige zoon voor dat hij niets heeft meegemaakt: nog geen oorlog, watersnoodramp of zelfs maar een revolutie.

In de voorstelling speelt één acteur zowel de titelfiguur als de vader. Terecht, want beide heren vervullen dezelfde functie, die van toetssteen voor Koos' integriteit. De twee hebben, naast hun viriliteit, nog iets met elkaar gemeen: ze menen de waarheid in pacht te hebben. Regisseur Jeroen Kriek laat Paul van Soest heerlijk vilein en luchtig spelen. Soms vertelt Van Soest ineens een mop, als een cabaretier met priemende oogjes, of hij vraagt het publiek brutaal om een kwartje. Voor de telefoon in de kroeg, bedoelt Moffert, en daarbij wijst hij met een hoofdknikje naar het café van theater De Brakke Grond. Zo vervaagt de grens tussen realiteit en fictie.

Er is slechts één constante in deze ook voor de toeschouwer verwarrende koortsdroom en dat is Remco Melles. Welk stadium in zijn geestelijke crisis Koos ook doorloopt, van fascist tot en met hoofdschuddende twijfelaar, wij geloven hem. Dat is niet alleen te danken Melles' ontroerend jongensachtige spel maar ook aan de geestige tekst van Paul Feld, die veel meer nuances bevat dan we hier kunnen weergeven.

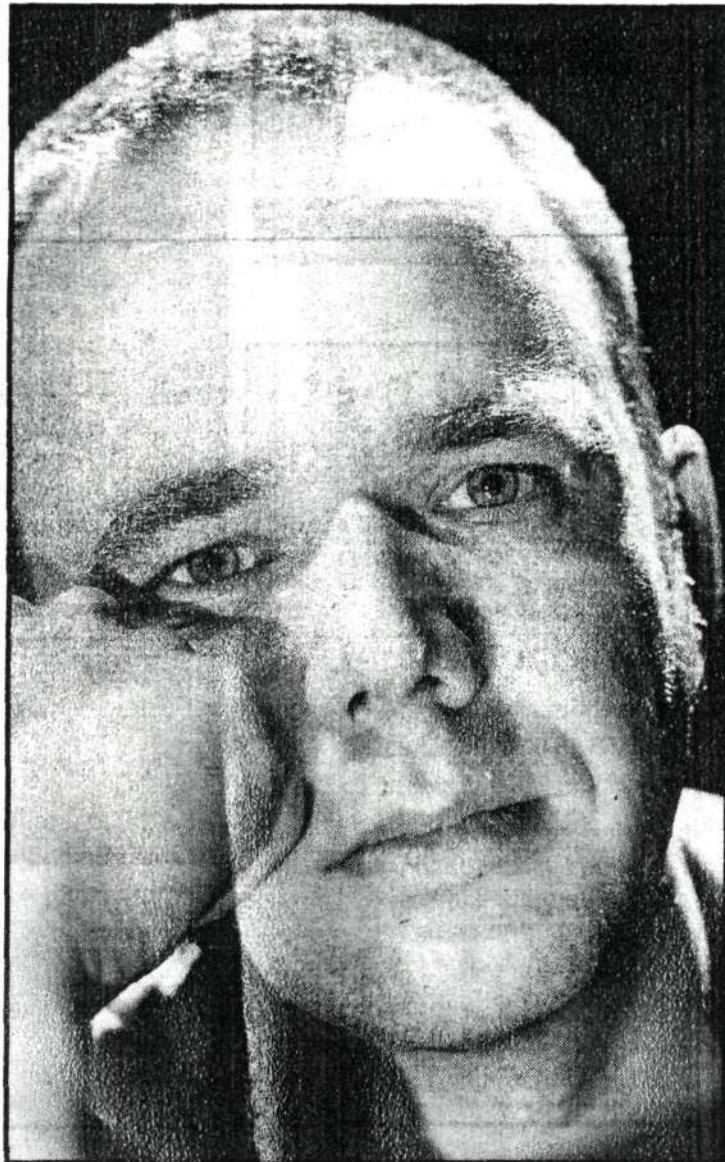
Jeroen Kriek: 'Oorlog is voor mij geen ijkpunt'

Van onze medewerker
HANS KOTTMANN

AMSTERDAM — „Al mijn voorstellingen zijn Hamlets. Ze zijn zwart, maar ook hoopvol. Ze gaan over het zoeken naar identiteit en stellen vragen als wie ben ik, waar sta ik? Theatermaker Jeroen Kriek (34) is een duizendpoot. Hij studeerde in 1988 af aan de Amsterdamse theaterschool. De regisseur, schrijver, acteur, lichtontwerper en produktieleider (bij het gezelschap Suver Nuver) houdt zich graag bezig met alle facetten van het vak. Na opmerkelijke voorstellingen als 'Life is hard and then you die', 'Dolly Parton is dead' en 'De dwerg van Bethlehem', ensceneert hij momenteel 'Moffert en de Zwarte zee'.

De tekst van collega Paul Feld gaat over de huidige generatie dertigers, de Tweede Wereldoorlog, NSB-leider Anton Mussert en de angst voor collaboratie. Kriek: „Moffert was een bijnaam voor Mussert en de Zwarte Zee staat voor de gecompliceerde samenleving waar we op dobberen. Het fascinerende van deze tijd is dat alles kan, maar wat is nog waar? Waar haal je je houvast vandaan? Voor mij zit dat niet in concrete dingen. Niet in de bijbel, de politiek of een baan. Ik wil ontzettend genieten en me blijven verhouden tot de wereld om me heen.”

In de voorstelling krijgt de jonge radiopresentator Koos van zijn oude vader het vooruit dat hij niet

vecht: 'We hebben 1995 al gehad, wij hebben alles al gedaan'.

Fijne tijden

Kriek: „Laatst zaten we na het repeteren op het terras. Het doorkijkje tegenover ons bood zicht op alle 5 mei-parades langs het Rokin. We zagen hoe Amsterdam opnieuw bevrijd werd. 'Dat waren nog 's fijne tijden', zeiden we tegen elkaar. Natuurlijk was dat ironisch bedoeld. Mijn generatie is immers overal te laat voor. We hebben de oorlog, de watersnoodramp en de revolutie van de jaren zestig niet meegemaakt. Wat wij beleven is nooit zo erg als toen. Waar moeten we onze identiteit dan aan ontleenen? De oorlog wordt altijd weer opgevoerd als ijkpunt voor onze morele waarden. Koos wordt voortdurend gestigmatiseerd of tot epigoon benoemd. Er wordt voor hem gekozen, terwijl hij zelf niet kiest. Ik denk over de oorlog in zwart-wit beelden. Daarom kan die voor mij geen ijkpunt zijn. Laatst las ik een treffende ingezonden brief die erop neerkwam wanneer de oorlog nou echt afgelopen zou zijn, zodat we er genuanceerder over kunnen denken.” „Wat leer je op school? Dat Mussert fout was en de rest in het verzet zat. Daarom wilde ik geen documentaire maken, ik vind het interessanter om de man terug te halen naar deze tijd. Hoe ver ga je voor je idealen? Hij nam een gruwelijk besluit en kwam in een tragische fuik terecht, waar-ie niet meer uit kon.”

Intuïtief

de vorm ('mijn afstudeervoorstelling Orestes begreep ik pas toen hij klaar was'), tegenwoordig merkt Kriek steeds meer terug te gaan naar de inhoud. Met Daphne de Bruin, Paul Feld en Don Duyns maakt hij deel uit van 'Growing up in public'. Deze 'theaterfirma', tevens huisgezelschap van de Utrechtse School, maakt voorstellingen op het grensgebied tussen toneel en kleinkunst. De leden weten zich onderling verbonden door het schrijven van teksten die ze vaak zelf spelen en/of regisseren. (In)directe communicatie met het publiek staat voorop.

Hetzelfde viertal zette samen met vijf andere jonge theatermakers een spraakmakende plaatsbepaling neer in de opzienbarende voorstelling 'Neushoorns in juli' uit 1992. „Daar zijn dossiers over vol geschreven. Terwijl we daarvoor toch ook al jaren bezig waren. Maar hoe gaat dat vaak in theaterland: je wordt in een vakje gezet met een hekje eromheen en een paaltje ervoor. Klaar; benoemd en monddood gemaakt. Daarom bouwen wij met 'Growing up in public' aan een repertoire, waarbij we continuïteit en kwaliteit zorgvuldig bewaken.”

Voorstelling: Moffert en de Zwarte Zee. Tekst: Paul Feld. Spel: Remco Melles, Paul van Soest. Regie: Jeroen Kriek. Te zien: AMSTERDAM, De Brakke Grond, Studio-zaal t/m 27 mei (beh. zo en ma), 20.30 uur. Van 20 t/m 23 mei spelen Jeroen Kriek, Daphne de Bruin, Paul Feld en Don Duyns in de Utrechtse School tijdens het festival aan de Werf in Utrecht 'Dooddebat'.

Noord-Holland's Dagblad
20 mei 1995

Het griezelige gedachtengoed van Moffert

THEATER

Moffert en de Zwarte Zee van Paul Feld door Growing Up in Public. Regie: Jeroen Kriek. In: Brakke Grond, A'dam t/m 27 mei. Van 21 t/m 24/6 Utrecht.

Of we een kwartje voor hem hebben, vraagt de acteur aan het publiek. Een telefoonkaart misschien? Het blijft doodstil in het zaaltje, niemand steekt een hand uit. We moeten hem niet, deze praatjesmaker met zijn rechtse babbels.

Maar de acteur is in zijn opzet geslaagd, met zijn kalende kop en zwarte hemd lijkt hij werkelijk op de man die hij beweert te zijn: de tot leven gekomen Mussert.

Hier heet hij Moffert. Plotseling is hij de radiostudio binnengestapt om de schutterige radiopresentator

Koos te imponeren. Een makkelijke prooi, Koos is een geboren *loser* die zich uitleeft achter de microfoon, maar die op zijn eenendertigste nog altijd tevreden moet zijn met een tijdelijk baantje bij een noodlijdende zender.

De herrezen fascist paait hem met valse beloftes. Wordt het geen tijd dat de generatie van dertigers een greep doet naar de macht? Iedereen kan een leider worden. Als hij zijn kin maar omhoog steekt en niet langer twijfelt aan zichzelf. Wat heb je aan idealen? Geld is geld. Hij - Koos - is toch een raspresentator? 'Ja, blond haar en blauwe ogen', voegt Koos daar wat timide aan toe.

Maar al weet Koos dat hij 'hartstikke fout' zit, de jongen gaat zich steeds lekkerder voelen. Het fascis-

toïde gedachtengoed is verleidelijk in tijden van malaise en verwarring. Zeker voor zo'n aarzelende dertiger die opgezadeld is met een moreel besef dat stamt uit een verleden waaraan hij part noch deel heeft gehad.

Paul Feld, die de tekst schreef, smeedde in *Moffert en de Zwarte Zee* het verwerpelijke ideeëngoed van ruim vijftig jaar geleden om tot een jargon van nu. Moffert is een figuur die griezelige wijsheden uitkraamt: 'Niemand gelooft in zijn eigen dood, maar hoe zit het met de dood van een ander?' De jeugd heeft levensruimte nodig, de maatschappij moet schoongeveegd, weg met de kneuzen.

Het stuk begint sterk, maar zodra de schrijver een vaderfiguur opvoert die op sterven ligt en zijn zoon

overlaadt met verwijten, haalt hij te veel overhoop. Dat de zoon lamgeslagen is door alle heldendaden uit het verleden en geen carrière wil maken in een wereld waar het fascisme nog steeds welig tiert, is een bewering die meer uitwerking verdient dan mogelijk is in het tijdsbestek van een uur.

Op deze manier blijven alle ontwikkelingen oppervlakkig. Dat is jammer, want Jeroen Kriek heeft Felds tekst aardig in scène gezet. De rollen zijn de acteurs op het lijf geschreven. Remco Melles is de stoethaspel Koos met zijn uilebril en onhandige motoriek, terwijl Paul van Soest echt gevaarlijk wordt. Dat blijkt uit de massale weigering van het publiek hem te helpen - wat is nou een kwartje?

Marian Buijs

VOLKSKRANT 23 mei 95

'De kin, een bolwerk van trots'

Mussert wil het nog eens overdoen

N/d Dag 22/5/1995

Nederland heeft altijd een beetje moeten gniffelen om NSB-leider Anton Mussert. Hij wilde wel graag de Leider van de Hollandse Nationaal-Socialisten zijn, maar hij miste de uitstraling van Hitler en Mussolini. Achter zijn rug werden voortdurend grapjes gemaakt. Zo was het een nationaal geheim dat Mussert zich bij de inval van de Duitsers in een hooiberg had verstopt. Doodshang was hij voor de represailles van de Nederlanders als de bezetter zou falen aan de grens.

De theatervoorstelling 'Moffert en de Zwarte Zee' van Growing Up In Public doet de NSB-leider herrijzen uit zijn as en opstaan in de wereld van vandaag. Dat gebeurt weliswaar in de droom van de radiopresentator Koos, maar toch... daar staat hij in zijn zwarte hemd, zijn lederen broek, 'het kale hoofd in de nek zodat de kin een bolwerk wordt van trots'. Koos schrikt zich een hoedje.

De jongen heeft het namelijk al zo moeilijk. Van gemeentewege willen ze zijn lokale omroepje sluiten en dat betekent dat hij binnenkort met lege handen op straat staat. En zijn vader maakt hem het leven ook al zuur door hem te verwijten dat hij geen ruggegraat heeft. 'Jij hebt de oorlog niet meegemaakt', schreeuwt de verzetsheld — want dat is pa ook nog eens — hem toe.

Op zulke momenten zou je de wereld wel wat aan willen doen. Kreeg Woody Allen in 'Play it again, Sam' hulp van Humphrey Bogart bij het versieren van Diane Keaton, zo krijgt Koos adviezen van Mussert, ook wel Moffert of Schoffert genoemd.

Voor een toneelstuk is dat een prachtig uitgangspunt. Het gebruikt de geschiedenis op een actuele manier. Het koppelt gebeurtenissen van vandaag aan die van verleden. Originaliteit is dan ook niet het gebrek aan de voorstelling van regisseur schrijver Jeroen Kriek. Het is eerder dat het drama wat spanningsloos blijft.

Waar Woody Allen wel degelijk tot een daad komt in zijn film, blijft Koos alleen maar praten over wat hij denkt. Zowel in de gedachten van de hoofdpersoon als in wat hij op het toneel doet, ontbreekt de daadkracht. Vanzelfsprekend is dat ook het drama van de hoofdpersoon, maar dan zou hij op zijn minst moeten zeggen WAT hij zou willen doen om zijn zielige situatie op deze aardbol te verbeteren.

Tijdens de try-out van de voorstelling die wij eerder deze week mochten zien, bleek hoeveel krachtsinspanning het de beide acteurs Paul van Soest (Mussert) en Remco Melles (Koos) kost om levenskracht in dit uitermate verbale drama te persen. Hun prestaties staan dan ook buiten kijf, waarbij vooral de lichtheid van Van Soest geprezen moet worden. Hij zet zijn Mussert met een haast groteske bombast neer, maar houdt daarin wel een mooie knipoog vol.

De voorstelling is echter

niet aangrijpend genoeg om werkelijk op de toeschouwer een indruk achter te laten. En dat kan niet bij een voorstelling die vijftig jaar na de oorlog waarschuwt tegen nieuwe nazistische gevoelens. Bij de strot moet je de toeschouwer dan pakken, anders is je voorstelling niet gelukt.

Vanavond gaat 'Moffert en de Zwarte Zee' in première in Theater de Brakke Grond waar het nog te zien is tot en met 27 mei.

Dick van den Heuvel

• Radiopresentator Koos (Remco Melles) wordt streng toegesproken door Tuontje Mussert (Paul van Soest).

FOTO: REYN VAN KOOLWIJK

